

**DANI MARIJE JURIĆ ZAGORKE 2022.
ZAGREB, 22.-27. STUDENOG 2022.**

**O ZDRAVLJU I BOLESTI:
OD MEDIKALIZACIJE
DO PATOLOGIZACIJE**

Centar za ženske studije, Zagreb, u suradnji s Odsjekom za komparativnu književnost Filozofskog fakulteta u Zagrebu i Odjelom za komunikologiju, medije i novinarstvo Sveučilišta Sjever organizira književno – znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem pod nazivom: *O zdravlju i bolesti: Od medikalizacije do patologizacije* koji se održava u sklopu Dana Marije Jurić Zagorke 25. i 26. studenog 2022. u Zagrebu, u prostorijama Centra za ženske studije/ Memorijalnog stana Marije Jurić Zagorke, na Dolcu 8.

DANI MARIJE JURIĆ ZAGORKE 2022.

—

Književno-znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem

O ZDRAVLJU I BOLESTI: OD MEDIKALIZACIJE DO PATOLOGIZACIJE

Zagreb, 25. - 26. studenog 2022.

U sklopu 16. Dana Marije Jurić Zagorke ovogodišnju temu skupa posvećujemo temi *O zdravlju i bolesti: Od medikalizacije do patologizacije*. Slijedeći tradiciju znanstvenih skupova koji se od godine 2007. kontinuirano održavaju u sklopu *Dana Marije Jurić Zagorke*, izlaganja su tematski okupljena oko aktualnih društvenih fenomena i zbivanja, s posebnim naglaskom na rodnim i ženskim aspektima istraživanih predmeta ili istraživačkih pozicija.

S obzirom na to da su najrecentniji društveni procesi u najvećoj mjeri uvjetovani aktualnom globalnom pandemijom, ne iznenađuje činjenica da je ona prepoznata kao golem istraživački izazov, ne samo na području prirodnih znanosti, biomedicine i zdravstva, nego i na poljima tehničkih i biotehničkih kao i društvenih i humanističkih znanosti. Kao bolest čije moguće posljedice na pojedinačna zdravstvena stanja još nisu dokraja apsolvirane, COVID-19 istovremeno diktira i kadšto na neslućene načine transformira donedavno uobičajene i samorazumljive modele subjektivnih doživljavanja i ponašanja, ali i društvene obrasce, konvencije i konfiguracije na različitim planovima, od (inter)nacionalnih do socijalnih i kulturnih. Pandemija kojoj svjedočimo očekivano ostavlja zamjetan i značajan trag i u umjetnostima, gdje kao i u općenitijoj javnoj komunikaciji te u spomenutim, specijaliziranim znanstvenim domenama otvara brojna pitanja i pokreće brojne rasprave. Registrirajući te trendove i pridružujući se raspravama što ih oni otvaraju, ovaj znanstveni skup u svoj fokus stavlja kategorije zdravlja i bolesti i njihove međuodnose, kao i posljedice što ih klasificiranje zdravlja kao „normalnoga stanja“ te bolesti kao „otklona od normalnosti“ ostavljaju na pojedinačne, subjektivne, ali i na kolektivne, društvene identitete. Nastavljajući se na interdisciplinarnu istraživačke pristupe (pr)ovjerene nizom prethodnih skupova u sklopu *Dana Marije Jurić Zagorke*, bolest i zdravlje neće se razmatrati samo ili nužno kao biološki predodređene činjenice, već će se nastojati rasvijetliti i mehanizmi i strategije te pretpostavke i reperkusije njihova društvenog i kulturnog artikuliranja i funkcioniranja.

Uočavajući činjenicu da su suvremeni društveni, politički, kulturni, znanstveni, medijski, obrazovni i ini konteksti na različite načine zasićeni diskursima o zdravlju i bolesti, postaje jasno kako su pozivi na brigu o sebi i drugima povezani, premda ne nužno na uočljive načine, s takozvanim tehnologijama upravljanja sobom te da kao takvi mogu biti snažni oslonci fukoovski shvaćenih režima istine i sprega znanja i moći. Etabliranje zdravstva i vezanih fenomena i procesa kao politicuma, odnosno kao pitanja koja se u prvome redu tiču države i njezinih instituci-

ja, u hrvatskome je društvu, kako je primjerice pokazala Ivana Horbec u knjizi *Zdravlje naroda – bogatstvo države* (2015), moguće pratiti od druge polovine 18. stoljeća, kada je u kontekstu tzv. prosvijećenoga apsolutizma fundiran sustav javnoga zdravstva kao jedne od središnjih zona državnih interesa. Nadograđujući se uvelike na pretpostavke definirane u ranijim razdobljima modernizacije državnih institucija i društvenih sustava, i danas se individualni životni stilovi i odluke, uz biološke predispozicije, dominantno prikazuju glavnim faktorima zdravlja kao „normalnoga“ i poželjnoga stanja, koje je u interesu ne samo pojedinaca, nego i društva, i u interesu kojega pojedinci i društvo, kao i institucije državne uprave moraju surađivati. Uz pomoć različitih sociokulturnih procesa, strategija i praksi korelati se zdravlju, kao jednome od temeljenih zaloga svakovrsnoga blagostanja, a ne samo kao izostanku bolesti, pokazuju u ovisnosti o društvenim i ekonomskim položajima, rodnoj pripadnosti, seksualnosti, profesionalnim okruženjima, ekološkim uvjetima (čistoća i očuvanost prirodnoga okruženja, vode, tla, zraka), državnim politikama i sl.

Što se tiče odnosa zdravlja i roda, primjetan je trend medikalizacije u raspravama o spolnim razlikama i zdravlju, iako uporno istraživački perzistira i apel za sintezu sa sociološkim i kulturnim pristupima. Česte teme istraživanja uključuju rodno zasnovano nasilje, rodne uloge, maskulinitet i feminitet i njihov odnos sa zdravljem, reproduktivno zdravlje, javne zdravstvene politike, zdravstvene razlike između centra i periferije/sjevera i juga, socijalnu povijest zdravlja i bolesti i genealogiju kategorija i diskursa raznih znanosti koje se bave zdravljem i bolesti, intersekciju različitih osnova društvene nejednakosti i njihov utjecaj na zdravlje, ulogu tržišta i primjerice farmaceutikalizacije, odnos zdravlja i obrazovanja (zdravstveni odgoj i dr.), utjecaj digitalizacije i interneta, ulogu medija, alternativne načine liječenja, zdravstveni turizam itd. S ciljem zahvaćanja širokoga spektra nabrojanih i srodnih tema kao potencijalna se istraživačka platforma otvara i takozvani postfeminizam kao prostor za moguća nastavljanja, ali i prevrednovanja sada već klasičnih feminizama prvoga, drugoga pa i trećega vala. Sve izraženijom pak ulogom tehnologije u funkcioniranju ljudskih subjekata i konstituiranju međuljudskih odnosa na važnosti sve više dobivaju rasprave o fenomenima posthumanizma i transhumanizma, u okviru kojih je između ostaloga moguće promišljati o etičkim i političkim implikacijama (ne) mogućnosti nadilaženja psihofizičkih granica čovjeka (kao bolestima podložnoga i smrtnoga bića).

Naposljetku, na tragu prepoznatljive tradicije znanstvenih skupova okupljenih pod krovnom naslovom „Marija Jurić Zagorka – život, djelo, naslijeđe“, i teme ovoga skupa mogu se povezati sa samom Zagorkom, od toga kako je ona u svojim književnim i publicističkim tekstovima reprezentirala stanja zdravlja i bolesti ili „normalnosti“ i „nenormalnosti“ do toga kako se njezinu spisateljsku praksu povezivalo s različitim aspektima „ženskoga pisanja“ i „ženskoga čitanja“, o kojima je moguće govoriti u rasponu od psihoanalize i etnografije do kulturalnih studija i sociologije književnosti. Za potonju je problematiku, kao najčitanija hrvatska književnica, Zagorka višestruko inspirativan primjer jer se na njezinom opusu mogu istraživati strategije legitimiranja ženskoga autorstva i omasovljivanja ženske čitateljske publike; (ne)kompatibilnosti stavova profesionalnih i neprofesionalnih čitatelja koje rezultiraju ne samo isključivanjem iz kanona nego i tajnim i(li) zatajenim čitanjima „pedagoški neadekvatnih“ štiva; uloga popularnih žanrova koji otvaraju mogućnosti „zamjene“ vlastitoga života opijajućim, narkotiziranim čitanjem, neprikladnim i nezdravim, kao i narativi patologizacije, pa i medikalizacije koji prate takva čitateljska iskustva.

DANI MARIJE JURIĆ ZAGORKE 2022.

Književno – znanstveni skup s međunarodnim sudjelovanjem

O ZDRAVLJU I BOLESTI: OD MEDIKALIZACIJE DO PATOLOGIZACIJE

Zagreb, 25. – 26. studenoga 2022.

PROGRAM

PETAK - 25.11.2022.

Memorijalni stan Marije Jurić Zagorke, Dolac 8

9.30 – 9.40 **otvorenje znanstveno-književnog skupa**

9.40– 10.00 **predstavljanje Zbornika, Anita Dremel**

10.00 – 11.20 **Moderira: Anita Dremel**

Ivana Skuhala Karasman i Luka Boršić: *Klara Dajčeva–
Župić i antropozofska medicina*

Ivana B. Spasović: *Dr. Marija Vučetić Prita, prva lekarka u
Južnoj Ugarskoj*

Dorotea Šušak: *Medikalizacija svakodnevice i
patologizacija dijagnoze – Izvedba panoptikona u (post)
pandemijskoj stvarnosti*

10.50 – 11.:20 **Diskusija**

11.50 – 12.00 **Pauza**

12.00 – 13.05 **Moderira: Sandra Prlenda Perkovac**

Danijela Paska: *Kultura šutnje i medikalizacija ženskog
iskustva kulturnoantropološka analiza diskursa
reproduktivnog zdravlja žena*

Iva-Matija Bitanga: *„To je meni normalno“*

Karmen Kovačević: *Invaliditet u doba frankizma*

Paula Greiner i Matija Krizmanić: *„Ubiješ oko pa te
sažvače... iz dana u dan, iz dana u dan“ – prakse brige o sebi
i zdravlju kod osoba u beskućništvu*

13.05 – 13.30 **Diskusija**

13.30 – 15.00 **Pauza za ručak**

- 15.00 – 15.45 **Moderira: Lidija Dujčić**
Alma Denić-Grabić: *Život na rubovima: etičnost pisma i bolest u poeziji bosanskohercegovačkih autorica*
Mirela Berbić-Imširović: *Kako (pre)živjeti – romani Senke Marić „Kintsugi tijela” i „Gravitacije”*
Mevlida Đuvić: *Narativne prispodobe bolesti u proznim opusima Vere Obrenović-Delibašić, Alme Lazarevske i Lane Bastašić*
- 15.45 – 16.15 **Diskusija**

SUBOTA ■ 26.11.2022.

Memorijalni stan Marije Jurić Zagorke, Dolac 8

- 10.00 – 10.50 **Moderira: Maša Grdešić**
Matea Magdić: *Bolest pripovijedanja i pripovijedanje kao bolest: D. Drndić i M. Vujčić*
Adi Tufek: *Bolest, okoliš i posthumanizam u Niti koja nas veže Samante Schwebelin*
Dunja Plazonja: *„Samo si umišljaš da si bolesna”: pitanje historije u 21. stoljeću i osnaživanje diskursa o bolesti na suvremenim društvenim mrežama*
- 10.50 – 11.20 **Diskusija**
- 11.20 – 12.00 **Pauza**
- 12.00 – 12.45 **Moderira: Suzana Coha**
Jelena Lakuš: *„Knjiga o knjigama ili naputak o korisnom štivu”: traktat o koristi i štetnosti čitanja s početka 20. stoljeća*
Biljana Oklopčić: *Psihički poremećaji i popularna književnost: Narcisoidni poremećaj ličnosti u „Plamenim inkvizitorima”*
Lilla Anna Trubics: *Imagološko čitanje Zagorkina romana „Roblje”*
- 12.45 – 13.15 **Diskusija**

PROGRAMSKI ODBOR SKUPA:

dr.sc. Lidija Dujčić, dr.sc. Anita Dremel, dr.sc. Maša Grdešić,
dr.sc. Suzana Coha, mr.sc. Sandra Prlenda, Ana Zbiljski

SAŽECI

PETAK ■ 25.11.2022.

Centar za ženske studije/Memorijalni stan Marije Jurić Zagorke,
Dolac 8, Zagreb

IVANA SKUHALA KARASMAN I LUKA BORŠIĆ

Klara Dajčeva-Župić i antropozofska medicina

Klara Dajčeva-Župić rođena je u Zagrebu 30. svibnja 1897. godine u židovskoj obitelji. Studij medicine završila je u Berlinu. Nakon povratka u rodni grad radila je kao sekundarna liječnica u Bolnici milosrdnih sestara. Od 1924. do 1933. godine radila je kao liječnica socijalnog osiguranja u Zagrebu i kao privatna liječnica u Zemunu. Pod kraj 1941. godine, za vrijeme Nezavisne države Hrvatske, upućena je u ekipi židovskih liječnika u Busovaču u Bosni i Hercegovini gdje je radila na suzbijanju sifilisa. Od kraja rata, pa do 1957. godine radila je kao privatna liječnica u Zagrebu. Suprug joj je bio poznati i priznati neuropsihijatar Stanislav Župić (1897. – 1973.) koji je radio u Psihijatrijskoj bolnici u Vrapču. Zajedno sa suprugom slijedila je antropozofiju u medicini, učenje koje je postulirao Rudolf Steiner (1861. – 1925.). Zajedno sa suprugom ubraja se u pionire homeopatskog liječenja na našim prostorima. Svoje pacijente Klara Dajčeva-Župić u svojoj ordinaciji liječila je isključivo homeopatski. Uživala je veliki ugled među mnogobrojnim pacijentima kod nas, ali i u Austriji, Švicarskoj i Njemačkoj. Dajčeva-Župić bila je aktivna i u feminističkom pokretu. Tako je objavljivala tekstove u *Ženskom svijetu* i *Ženskom pokretu*. Koristila se pseudonimima Medicus i Vestigator. Klara Dajčeva-Župić umrla je u Zagrebu 3. lipnja 1984. godine.

IVANA B. SPASOVIĆ

Dr. Marija Vučetić Prita, prva lekarka u Južnoj Ugarskoj

Dr. Marija Vučetić Prita (1866-1954) rođena je u Seleušu kod Pančeva. Završila je osnovnu i Srpsku višu devojačku školu u Pančevu, a zatim i gimnaziju u Cirihi. Na Medicinskom fakultetu Univerziteta u Cirihi diplomirala je 1893. godine. Pančevo, grad u kojem je Marija odrasla, uticao je u velikoj mjeri na njen izbor profesije, jer je status vojnog komuniteta podrazumevao i sanitarnu ulogu grada i medicinske ustanove (fizikat, bolnice, babice, veterinari, apoteke) brojnije, stručnije i opremljenije nego u provincijalnim delovima Monarhije. Postojali su časopisi posvećeni zdravlju, iskorenjivanju

nadrilekarstva i pogrešnih navika u svakodnevnom životu stanovništva, savetima lekara, vakcinaciji. Prepreka na putu do lekarske diplome nalazila se u - školstvu. Posle Austro-ugarske nagodbe 1867. i Zakona o narodnostima 1868, posledice samostalne ugarske politike odrazile su se i na rešavanje tek otvorenog pitanja obrazovanja i zapošljavanja žena. Godine 1866. Namesničko veće Ugarske donelo je Naredbu o posebnim ženskim osnovnim školama, a Uredbom iz 1871, potvrđenom od ugarskog ministarstva prosvete 1872. godine, Novi Sad, Pančevo i Sombor dobili su više devojačke škole, finansirane od crkvenih opština, prve takve ustanove u Južnoj Ugarskoj. Uredba je bila nepotpuna i neodređena u vezi sa rangom škole, a od 1878. (na osnovu 38. zakonskog člana iz 1868). Vlada je odlučila da to nisu srednje, nego četvorogodišnje građanske škole. Koliko je osnivanje ovih škola doprinelo pomaku položaju žene u društvu, toliko je njihovo uređenje odmglo visokom obrazovanju talentovanih devojaka, jer je uslov za upis fakulteta bio položen maturalni ispit, koji nije postojao ni u srednjim, kamoli u građanskim školama. Znanje latinskog jezika, koje su pružale samo gimnazije i koje je bilo sastavni deo mature, bilo je osnova studija medicine. Iako je to zvanično bilo nemoguće, Marija Prita pronašla je način da nadomesti nedostatke svog školovanja i da upiše Medicinski fakultet Univerziteta u Cirihu, tada jedini u Evropi koji je omogućavao studije i devojka. Izvori o fakultetskim vežbama i ispitima pružaju dragocena saznanja za istoriju medicine koja je tih devedesetih godina XIX veka bila u do tada najvećem usponu. Dr. Marija Vučetić Prita radila je kao lekarka u Šapcu, a 1896. otvorila svoju ordinaciju u Beogradu, koju je vodila do kraja života. Za vreme Prvog svetskog rata učestvovala je u radu Niške bolnice. Rad o dr. Mariji Vučetić Prita obuhvata i delove privatnog života ove izuzetne žene, njen doprinos istoriji medicine, rad u ženskim i stručnim udruženjima, zasluge za osnivanje Ženske bolnice u Beogradu, kao i borbu za istinu o prestanku rada ove ustanove. Zaostavština dr. Marije Vučetić Prita čuva se u Istorijском arhivu u Pančevu.

DOROTEA ŠUŠAK

Medikalizacija svakodnevice i patologizacija dijagnoze - Izvedba panoptikona u (post)pandemijskoj stvarnosti

Prateći nasljeđe agambenovskog odnosa prema načelu dispozitiva kao mreže, odnosno sprege uspostavljenih socijalnih i promatračkih odnosa koji se nužno upisuju u sustave moći te nastavljajući se na prethodeće foucaultovsko nasljeđe ideje panoptikona, uočavaju se suvremeni odjeci, transformacije i refleksije sustava nazora i penalizacijskih mjera koje zahvaćaju socijalno tkivo današnjice. Društveno iskustvo pandemije virusa *COVID-19*, svakako je ubrzalo te naglasilo pojedine učinke nacionalnih i transnacionalnih sustava nadzora koji streme posthumanoj, cybermodificiranoj te hipernormativiziranoj stvarnosti. Riječ je o sustavima hiper kontrole koja se ogleda u sve invazivnijem pogledu spram izvedbe i koreografije zdravlja pojedinca čije je

kretanje daleko lakše ograničiti, izgled unificirati, a etički stav prema ideji zdravlja i dugovječnosti postaviti na pijadesetal smisla te transponirati superiornost zdravstvenog kartona u 'fetišizam svrhe/bitka'. Dakle, s jedne se strane konstituira pseudohipohondrijsko uvjerenje o potpunoj kontroli tjelesnosti i duha pod cijenu prijetnje penalizacijom i ekonomskom eksploatacijom ne-zdravlja ili anti-zdravlja te ideja medikalizacije svakodnevice, a s druge strane uviđamo prodor pseudoznanstvenosti kroz socijalnu patologizaciju pojma dijagnoze. Dijagnoza se, možda i dominantnije nego ikad, shvaća kao društvena oznaka koju se koristi kao oružje, umjesto kao medicinski mehanizam klasifikacije s ciljem terapijskog algoritma, tj. u svrhu jasnijeg postupanja pri liječenju, dočim fetišizam izvedbenekontrole tjelesnosti (socijalna distanca, termalne i nadzorne kamere, strah od drugog ljudskog tijela, etc.) uzrokuje dugoročne posljedice, poglavito kada je riječ o ženskom iskustvu, kao i iskustvu svih marginaliziranih populacija ili pojedinaca/ki čiji će primjeri posebno biti i izloženi.

DANIJELA PASKA

Kultura šutnje i medikalizacija ženskog iskustva kulturnoantropološka analiza diskursa reproduktivnog zdravlja žena

Zdravlje žena snažno je diskurzivno polje definirano od strane drugih. Kada se govori o "ženskom zdravlju" primarno se govori o reproduktivnom zdravlju, a isto se uvrštava u kategoriju "ženskog pitanja" i "problema" što upućuje na položaj drugotnosti žena u društvu (de Beauvoire 2016). U suvremenom hrvatskom društvu područje zdravlja žena definirano je kroz moć biomedicine i sustav javnog zdravstva, koje je konstruirano kroz percepciju žene kao majke - naturaliziranu ulogu (Galić 2006). Priroda žene povezana je s njezinim reproduktivnim organima, dok je kapitalizam proizveo naizgled „nove“ kategorije unutar dominantnog diskursa sukladno heteronormativnoj kulturi (Lief Palley i Palley 2014). Reprodukcijsko je postalo ključno mjesto upravljaštva unutar politike i ekonomije (Roberts 2015), a medikalizacija reproduktivnih organa i procesa žena u hrvatskom se kontekstu artikulira kroz diskurzivnu formaciju 1) patrijarhalne i nacionalno-religijske te 2) kapitalističke logike. Polazeći od antropologije javnih politika, za koju javne politike konstruiraju društvenu stvarnost s ciljem regulacije društva (Božić-Vrbančić, 2010: 91), u svojem se radu fokusiram na diskurzivnu analizu javnih politika reproduktivnog zdravlja žena u Hrvatskoj. Desetljećima, ako ne i stoljećima, patnja i bol žena u zdravstvenim okvirima bila je ignorirana i minimalizirana, stoga svojim radom nastojim odgovoriti na pitanja: 1) kakva značenja i koja znanja se pridaju reproduktivnom zdravlju žena, kako se istaprelamaju u svakodnevici te 2) što se želi normalizirati i koja pravila normiraju „žensko zdravlje“ u području ginekologije i porodništva? Analizom epistemologije "ženskog zdravlja" u kontekstu biomedicine i neoliberalne logike, kritički uspoređujem dominantnu reprezentaciju javne zdravstvene politike i življe-

no iskustvo. Zdravlje žena i pružanje skrbi ograničeno je područje zbog reproduciranih oblika društvene diskriminacije, seksizma te rodne nejednakosti unutar društvenih struktura (Lief Palley i Palley 2014). Politizacija pobačaja, fetišizacija fetusa, uz rodno nasilje i kontinuiranu medikalizaciju (Conrad 2007; Inhorn 2006) ukazuje da su elementi promjene ka rodnoj ravnopravnosti i dalje ostali dio rasprave o ljudskim pravima žena.

IVA-MATIJA BITANGA

„To je meni normalno“

U svom izlaganju, pod naslovom „To je meni normalno“, posvećujem se recentnim radovima koji su nastali u ciklusu pod nazivom *Lupus* i njihovom javnom recepcijom. Na poziv kustosice Suzane Marjanić da se pridružim grupnom izlaganju radova pod nazivom *Disimulacija maske* u Galeriji AK u Koprivnici, 2021., započela sam s radom na ciklusu koji je otvorio i odgovorio na brojna pitanja s kojima se susrećem od djetinjstva noseći na licu masku simptomata autoimune bolesti medicinskog naziva lupus. Kroz radove koje izlažem na ovu temu problematiziram pitanje norme, normalnosti, života s vizualnim biljegom, suosjećanja, razumnosti i svega što je suprotno tome. Propitujem svoja iskustva koja sam stekla kroz život noseći crvenilo tako da ih u radovima analiziram, komentiram, rekonstruiram ili ponavljam. Isprva zbunjeno ne shvaćajući, a onda kroz adolescenciju krijući crvenilo na brojne načine, na kraju ga prihvaćam kao vlastitu razlikovnu identitetsku oznaku. Izložbe tih radova i uz njih vezana zbivanja, ponajviše uz izložbu *Meni je to normalno*, 2022., u Galeriji Vladimir Nator u Zagrebu, pobudile su iznenađujući interes javnosti te ću u ovom radu analizirati manipulativne i interpretativne elemente kao i senzacionalistički karakter izložbom potaknutih novinskih članaka. Odnos zdravlja i bolesti, normalnosti i otklona od norme u središtu su radova ovog ciklusa, primjerima jasno artikulirajući kako se ponašanja i odnos društva i okoline utiskuju na individualni osjećaj normalnoga i formiranja pojedinačnog identiteta. Isječak iz teksta *Disimulacija maske*: „Crvena maska Lupusa koji se kao bolest nametnuo i postao dio mene kao moj neizbježni dio, dok svako prikrivanje tog suživota postaje maskiranje i svojevrсна maska. Skrivena iza maske normalnog lica, ulazim u lik običnog čovjeka, tako skrivena moja pojava ne izaziva pažnju. To crvenilo je teško suzbiti. Pojačava se uslijed više temperature okoline, izloženosti suncu, emotivnim angažmanom i uzbuđenjem. Maska koja se stvara na licu postaje tako neodvojivi identitetski znak. Skrivanje iza maske lica zdravog organizma omogućuje nevidljivost, život inkognito, bez neželjene pažnje.“

KARMEN KOVAČEVIĆ

Invaliditet u doba frankizma

Tema izlaganja je invaliditet, s posebnim naglaskom na njegovu povezanost s obrazovanjem i tržištem rada, za vrijeme frankističke diktature u Španjolskoj. Nastojat će se dati kratak uvid u samu tematiku, referirajući se na onodobnu društveno-povijesno situaciju i prilike koje su tada vladale jer smatramo da predstavljaju važan faktor za razumijevanje ovog fenomena. Interpretirajući informacije kroz Foucaultovu teoriju o dispozitivu, namjera je potaknuti viđenje invaliditeta kao jedne vrste dispozitiva. Isto tako, na samom početku će se reći nešto općenito i o statusu i ulozi u društvu osoba s invaliditetom kao i o uporabi određene terminologije u kontekstu istog. Frankistički režim, uz pomoć Katoličke Crkve, vojske i Falange, nastojao je, vršeći nasilje i represiju, ući u sve pore čovjekova života kako bi ga oblikovao prema svojoj volji i tako postigao legitimaciju režima odnosno stvaranje tzv. Nove Države. Osoba s invaliditetom nije imala nikakvu ulogu u tom društvu jer je prije svega predstavljala *problem*. Zašto? Zato što, između ostalog, ona nije mogla doprinijeti mnogo ili uopće stvaranju te nove, snažne i moćne državu budući da, prema onodobnom diskursu, ni oni sami po sebi nisu bili takvima. Viđenje osoba s invaliditetom bilo je svedeno na činjenicu da su one *teret*, kako svojoj obitelji tako i državi, te su se tako našle na rubu društva, odbačene i marginalizirane. Razlog svemu ranije navedenom leži u činjenici da se invaliditetu za vrijeme frankizma pristupalo isključivo medicinskim modelom i modelom milosrđa, u potpunosti zanemarujući socijalni model.

PAULA GREINER I MATIJA KRIZMANIĆ

Ubiješ oko pa te sažvače... iz dana u dan, iz dana u dan - prakse brige o sebi i zdravlju kod osoba u beskućništvu

U Hrvatskoj ne postoje sustavna istraživanja o osobama u beskućništvu i njihovom zdravstvenom stanju te pristupu zdravstvenim uslugama. U međunarodnoj je literaturi prepoznata činjenica da osobe u beskućništvu često imaju fizička i mentalna oboljenja zbog kojih ili postaju beskućnici, ili oboljenja zbog beskućništva postaju ozbiljnija. Nadalje, kada su u beskućništvu, osobe su u povećanom riziku od različitih fizičkih i mentalnih oboljenja, a osobito su podložne zaraznim bolestima i ovisnostima u odnosu na opću populaciju. Unatoč povećanim potrebama, one manje koriste dostupne usluge zdravstvene skrbi. Jedan od razloga jest i činjenica kako je briga za zdravlje kod osoba u beskućništvu često sekundarna u odnosu na osnovne životne potrebe – hranu, smještaj, sigurnost. S druge strane briga o zdravlju može ublažiti negativne zdravstvene posljedice kod ljudi koji doživljavaju beskućništvo. Ovaj rad etnografski pristupa iskustvima i percepcijama o zdravlju, praksama brige o sebi (prvenstveno zdravlju i higijeni) i dostupnosti zdravstvenog sustava kod osoba s iskustvom beskućništva. Polazeći iz razumijevanja zdravlja kao temeljno relacijskog procesa obilježenog i ob-

likovanog društvenim dijalogom, odnosima i kvalitetom odnosa među različitim grupama u društvu (Hodgetts 2007), pažnja se osobito upućuje na odnos između socijalne isključenosti, zdravlja i različitih praksi brige o sebi, s posebnim naglaskom na rodnim razlikama. Kako navodi Hodgetts (2007), s obzirom na razne materijalne i psihosocijalne elemente, društvena isključenost može „ući pod kožu“. Ovo istraživanje temelji se na kvalitativnim materijalima prikupljenim u sklopu CSRP projekta *Istraživanje beskućništva i putova do socijalne uključenosti: Komparativna studija konteksta i izazova u švicarskim i hrvatskim gradovima (br. IZHRZO_180631/1)*, te se za potrebe ovog rada analiza provodila na uzorku iz Zagreba i Splita, i obuhvaća osobe „bez krova nad glavom“ te osobe smještene u prenočištu/prihvatilištu. Radom se želi doprinijeti boljem razumijevanju iskustva i izazova osoba u beskućništvu te sukladno tome do pažljivijih intervencija koje uzimaju u obzir kompleksnosti i specifičnosti njihovih života.

ALMA DENIĆ-GRABIĆ

Život na rubovima: etičnost pisma i bolest u poeziji bosanskohercegovačkih autorica

Ovaj rad govori o poeziji bosanskohercegovačkih autorica u kojoj se istražuje na koji način se artikulacijom ženskog glasa reprezentiraju stanja bolesti i zdravlja. U fokusu rada će biti odnos roda, zdravlja/bolesti i ozdravljenja, slike traumatičnih intimnih post-operativnih stanja i oboljelog tijela koje se prihvaća, pitanje stigmatizacije, marginalizacije, socijalne nejednakosti i njihov utjecaj na zdravlje, slike društva koje izopćava nemoćne, te odnos starosti i bolesti. Poezija koja tematizira bolest i zdravlje čini se kao etički angažirani tekst koji pruža otpor prema diskursima i društvenim normama koje ugnjetavaju i diskriminiraju, artikulirajući mogućnost nade, utjehe i ozdravljenja u dehumaniziranom svijetu/društvu. Također, u interpretiranoj poeziji bosanskohercegovačkih autorica pokreće se rasprava o empatiji, brizi za drugu i solidarnosti, kritički preispitujući društvene norme i diskurse koji ravnaju ljudskim životom.

MIRELA BERBIĆ-IMŠIROVIĆ

Kako (pre)živjeti – romani Senke Marić „Kintsugi tijela“ i „Gravitacije“

Rad će se baviti analizom dvaju romana bosanskohercegovačke spisateljice Senke Marić: *Kintsugi tijela* (2018., 2019.) i *Gravitacije* (2022., V.B.Z.; 2022., Buybook). *Kintsugi tijela* jeste priča o tijelu, pokušaju i borbi da ga se osjeti cjelovitim dok ga „stvarnost rastavlja na fragmente“ (*Kintsugi tijela*), ali to je i priča o procesima samoosviještenosti: tijelo koje umire retrospektivno kristalizira naraciju o tijelu djevojčice koje se rađa u znaku erosa i čulnosti (ali i boli) – ili obratno!? Zapravo, proces je izvan kategorija i simultanosti i linearnosti, i prije da naliči tjeskobnom i istovremeno oslo-

bađajućem, uvrtnanju u vlastito klupko identifikacije! Kako je rodni identitet žene neodvojiv od onoga tjelesnog (kontroliran stereotipnim supstumentima i društveno podržan), tako ga se ovdje postavlja u fokus. Međutim, drugi roman, na prvu sasvim različite opservacije, ovdje će se tumačiti kao svojevrsni pol prvoga, dovršavajući, ili otvarajući priču o identitetu. Taj „usud“ roda da pati dok traga za sopstvom glavna je poveznica dva romana i motiv-vodilja u našem radu. Naraciju o popravljaju polomljenih „dijelova tečnim zlatom – kintsugi metodom“ (što je *zlat*o za protagonistkinju romana?), odnosno ponovno opipavanje cjeline u tijelu kojeg je fragmentirala bolest i čije komadiće jede karcinom (*Kintsugi tijela*) kao da dovršava i nadograđuje priča o „komadićima rasutim po hladnim kuhinjskim pločicama“ (*Gravitacije*) Mike – razapete između nasljeđa patrijarhata pretočenog kroz sjećanja-vizije, tj. događaje-slike dvaju nena Hibe i Đulse, te vlastite potrage za prostorima sopstva (*Gravitacije*). I dok se iskustvo bolesti sasvim neočekivano daje kroz strategiju distanciranja i drugo lice pripovijedanja, ovo svoj put pronalazi u internaliziranim glasovima nenā i unuke. Da li nas upotrijebljena perspektiva upozorava na onu društvenu? Da li je bolest (postala) veća stigma od rodne (traume), ili će jedna naposljetku apsorbovati drugu? Da li su odvojive i ako jesu, zašto se komadići svake identitarne rasutosti uvijek podvrgavaju zakonima gravitacije!? Da li „permanentno gravitiranje služi isključivo pozicioniranju sebe“ (*Gravitacije*) – a ono je oslobođenje: od stigmati, od sopstva, od društva? Neizvjesne putanje interpretacijā i analizā kontrolirat će teorijska bazišta (uz stalno prisutnu svijest čitateljice i autorice da se procesi dekodiranja uvijek odvijaju u prostoru između, i često iz pravca teksta ka teoriji, više nego obratno): ona koja u fokus postavljaju identitet tijela (bolesno tijelo), ali i identitet roda koji je obilježen traumom kao (trajnom, transgeneracijskom!) bolešću osvajanja prava na vlastitu egzistenciju. Zapravo, analitičko ulančavanje narativa dvaju romana omogućit će rasvjetljavanje traume roda, shvaćene kao bolest rodni uloga, pri čemu je i karcinom, onaj dojke, već statistički-medicinskim rječnikom, rodno markiran i hijerarhiziran.

MEVLIDA ĐUVIĆ

Narativne prisprodoobe bolesti u proznim opusima Vere Obrenović-Delibašić, Alme Lazarevske i Lane Bastašić

U ovom radu usredotočili smo se na opuse bosanskohercegovačkih autorica, Vere Obrenović-Delibašić, Alme Lazarevske i Lane Bastašić, pripovjedačica koje premda pripadaju različitim kontekstima stvaranja i objavljivanja, kada su u pitanju simbolički potencijali tematike zdravlja odnosno bolesti, nude reprezentativne tekstove. Zadanoj temi pristupa se unutar izazova propitivanja i istraživanja teze da se bolest u kontekstu ovih proza prvenstveno uprizoruje kao poremećaj u odnosima jedinke i društva. Jasno je u tom pogledu da se ovdje figurirani oblici bolesti i prikazana stanja disbalansa ne mogu interpretirati mimo razumijevanja kulturnih konteksta i diskursa

unutra kojih praksama imenovanja i označavanja nastaju i koje i sami kao prisposode određenog iskustva re/kreiraju i sačinjavaju. Pathos boli, straha, patnji koji prekomjernošću emocije razara svijet jedinke – u ovim prozama transponira se u sliku bolesnog društva u čijoj jezgri djeluju politike isključenja i prisile, stigme različitog i drugačijeg, tabui i zabrane kojima se prikriju činjenice o nasilju i teroru u jezgri patrofamilijarne *bliskosti*. Groteskni prizori smrti, šokantne okosnice poremećaja i zastrašujuće istine o prirodi bliskosti u koje nas, na primjer, uvodi proza Lane Bastašić, najbolji su pokazatelji nemogućnosti ozdravljenja u društvima koja na terenu nesporazuma, nesrazmjera i konflikta produciraju stigm, tabue i propisuju zabrane. Prema tome, u kakve nas istine i saznanja, glede činjenica prepoznavanja stigme bolesnog tijela i tabua bolesti kao svojevrsnih simptoma određene društvene patologije, upućuju odabrani tekstovi – pitanje je na koje nastojimo odgovoriti ovim člankom?! Nadalje, pitamo se kakvo znanje o društvu i kulturi u alternativnom modelu fiktivnog, imaginiranog iskustva bolesti – položenog u performansu grotesknog, tabuiziranog, stigmatiziranog tijela, donose ove proze? Otvaraju li, naposljetku, u skepsi spram linearnog svijeta normalnosti kontekst vidljivosti novih-starih društvenih patologija?

SUBOTA - 27.11.2021.

Centar za ženske studije/Memorijalni stan Marije Jurić Zagorke,
Dolac 8, Zagreb

MATEA MAGDIĆ

Bolest pripovijedanja i pripovijedanje kao bolest: D. Drndić i M. Vujčić

Pripovijedanje je govorni čin kojim čovjek svoje misli i iskustva uokviruje, smješta ih u zbiljski prostor, pridaje im značenja koja ona sama za sebe nemaju, umjetno ih *uvremenjuje* i time ispisuje vlastitu svakodnevicu – točnije, daje joj smisao. Pripovijedanje je dakle umjetna tvorevina, pridavanje značenja hektičnoj i neukrotivoj izvanfiktionalnoj stvarnosti. Samim time, ono uvijek jest izmišljeno i arbitrarno. Međutim, njegovu *izmišljenost* često zaboravljamo. Tekstovi kojima će se ovaj rad baviti u prvi plan stavljaju izmaštanost i nestvarnost pripovijedanja i time ga ogoljuju. Ovaj će se rad pozabaviti tekstovima u kojima je pripovjedačka djelatnost dovedena u stanje posvemašne čitateljske nepovjerljivosti. Radi seo tekstovima Daše Drndić (*Leica format*) i Marine Vujčić (*Otpusno pismo, Susjed*) u kojima glavnu riječ vode pripovjedačice čijim riječima, ispostavit će se, ne možemo vjerovati radi njihove bolesti (gdjegdje psihičke, gdjegdje fizičke). Pripovjedačka nesposobnost (koja nastaje kao posljedica pripovjedačeve bolesti) rezultat će čitalačkim nepovjerenjem i još jednom nas staviti na granicu zbiljskoga i fikci-

onalnoga svijeta. Koliko smo uopće spremni vjerovati ženskoj pripovjedačici? Od čega boluju pripovjedačice tekstova? Jesu li njihove bolesti povezane s njihovom rodnom, povijesnom i kulturološkom datošću? Je li njihova bolest stvarna ili je posredovana rodnim fikcijama i naredbama kakva žena jest ili kakva mora biti? Što se mijenja u pripovjedačkim načelima i strukturama u trenutku kada pripovjedač obolijeva? Događa li se, istovremeno, i recepcijska promjena? I, naposljetku, čemu služi pripovijedanje – uokvirivanju stvarnosti, bijegu od nesklada, stremljenju ka kontroli, održavanju života? Ovi će nam tekstovi pokazati da je pripovijedanje svojim principima katkad nalik bolesti, ali i da ono čuva bolestan (ženski) subjekt od potpuna rastakanja.

ADI TUFEK

Bolest, okoliš i posthumanizam u *Niti koja nas veže* Samante Schwebelin

Izlaganje se temelji na ekokritičkoj analizi kratkog romana *Nit koja nas veže* (2014.) argentinske spisateljice Samante Schwebelin, koji stanje okoliša i bolest dovodi u neposrednu vezu te ukazuje na bolest kao društvenu, a ne individualnu pojavu. Utvrđuju se granice ekogotičkog svijeta koji gradi Schwebelin – najvažnije točke njegove geografije, prikaz zagađenog sela i dalekog grada te beskrajna polja soje – kako bi se zaključilo ima li tekst četiri glavna obilježja toksičnog diskursa, kako ih je definirao Lawrence Buell. Poseban naglasak stavlja se na jedno od tih obilježja: gotifikaciju posljedica zagađenja, odnosno fizičke i psihičke simptome koji pogađaju stanovnike argentinske pampe. U tom se smislu razmatra prikaz životinja, koje trpe smrtonosne simptome zagađenja kao i ljudi i nemoćne su pred prijetnjom iz okoliša, nasuprot predstavljanju otrovnih tvari kao agensa u obliku crva, što omogućuje posthumanističko čitanje djela. Pritom se u obzir uzimaju odabir pripovjedača i naratološke tehnike, koji djelo približavaju *ecosickness fictionu* te uspostavljaju dijalog između formalne i tematske razine.

DUNJA PLAZONJA

***Samo si umišljaš da si bolesna*: pitanje histerije u 21. stoljeću i osnaživanje diskursa o bolesti na suvremenim društvenim mrežama**

Iako su mnoge znanstvenice slavodobitno klicale „izumiranju histerije“ na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće, pitanje „konverzijskog poremećaja“ (histerije) ne prestaje fascinirati stručnjakinje iz područja feminizma, sociologije, antropologije, medicine i psihologije sve do danas. Za mnoge je teoretičarke (Showalter) „histerija“ (p)ostala mjestom na kojem se očituje represivni utjecaj patrijarhata na žene u 21. stoljeću. Kao i ranije, kada se ženama nije vjerovalo da su bolesne, te ih se optuživalo za pretjerivanje, histrioničnost, glumatanje, svojeglavost, eksces i pretjeranu usmjerenost na tijelo i tjelesno, ni 21. stoljeće, svom „napretku“ usprkos, nije ostalo imuno na upotrebu različitih represivnih praksi nadzora nad pitanjima ženskog zdravlja, tijela i

bolesti. Naravno, prožimanje sfera osobnog i političkog itekako je prisutno kada su u pitanju diskursi o zdravlju i bolesti, a napose ta nametnuta dihotomija dolazi do izražaja kada žene biraju kada će i na koji način progovarati o svojim zdravim i/ili bolesnim tijelima. Ovo će se izlaganje usmjeriti na analizu „histerije“ u 21. stoljeću u njenim brojnim suvremenim oblicima te će nastojati analizirati na koje načine javni virtualni prostor društvenih mreža osnažuje žene da progovaraju o svom zdravlju i bolesti dok se istovremeno suočavaju s javnom osudom, porugom i zlostavljanjem upravo stoga što u javnom virtualnom prostoru progovaraju o takvim pitanjima. „Histerija“ će nam poslužiti kao svojevrsni „metajezik“ za razumijevanje represije patrijarhata nad ženskim tijelima.

JELENA LAKUŠ

Knjiga o knjigama ili napatuk o korisnom štivu: traktat o koristi i štetnosti čitanja s početka 20. stoljeća

Godine 1904. u Sarajevu je, uz odobrenje Ordinarijata vrhbosanskog, tiskana mala knjižica od svega pedesetak stranica, u kojoj je bosanski svećenik Ivan Dujmušić, inače pisac brojnih teoloških rasprava i članaka, srednjoškolski kateheta i urednik katoličkog lista *Vrhbosna*, kratko izložio svoja promišljanja o dobrobiti i štetnosti čitanja. U knjižici je jasno ukazao na to koje se knjige mogu držati dobrima, a koje pedagoški i moralno neprihvatljivima, pa čak i opasnim po psihičko i fizičko zdravlje pojedinca. Djelo, inače podijeljeno na tri poglavlja – *Korist dobroga štiva*, *Kako valja čitati knjige* i *O zlim knjigama*, bilo je odraz nastojanja brojnih moralnih dušobrižnika toga vremena da odvrate mlade, ponajviše djevojke za koje se smatralo da su podložnije utjecaju loših knjiga od mladića, od loših čitateljskih navika koje ih skreću s puta vjere i udaljavaju od tada prihvatljivih moralnih i društvenih vrijednosti. Dušobrižnici, mahom pripadnici crkvenih krugova, pedagozi i učitelji, su diljem Europe tog vremena, pa tako i na našim prostorima, upozoravali na opasnost od „demokratizacije“ i desakralizacije čitanja, kao i na pojavu i širenje novih literarnih žanrova od kojih su najveću opasnost još od 18. stoljeća vidjeli u romanima, posebno onim ljubavnim. Dujmušićev traktat o korisnosti i štetnosti čitanja u ovom se izlaganju razmatra upravo u tom kontekstu.

BILJANA OKLOPČIĆ

Psihički poremećaji i popularna književnost: Narcisoidni poremećaj ličnosti u Plamenim inkvizitorima

Popularna se književnost često definira kao književnost formule jer počiva, ovisno o žanru, na određenoj grupi (stereotipnih) likova te slijedi određeni broj (stereotipnih) fabularnih narativnih elemenata. Usprkos stereotipnosti, formulaičnost popularne književnosti ponekad dozvoljava ozbiljnije promišljanje psihičkih i emocionalnih stanja koja karakteriziraju njezine protagonis-

te i/ili antagoniste, glavne i/ili sporedne likove, uključujući i neke od više ili manje istraženih psihičkih poremećaja. Kao psihički poremećaj, poremećaj ličnosti je dugotrajan način ponašanja, mišljenja i emocionalnog doživljavanja koji onemogućuje kvalitetnu i uspješnu društvenu prilagodbu, učenje iz vlastitog iskustva te percipiranje vlastitog ponašanja s osjećajem krivnje (Sindik 70-72). Narcisoidni poremećaj ličnosti sklonost je pretjerane usmjerenosti prema sebi samome (Ellis et al. 390), a može, ovisno o prirodi, fenotipu i ekspresiji, biti normalan ili patološki, grandiozni ili ranjivi, odnosno očit ili prikriven. Uzimajući u obzir sve do sada rečeno, cilj je ovoga izlaganja pokušati analizirati *Plamene inkvizitore* Marije Jurić Zagorke kao roman koji dopušta iščitavanje lika kraljice Elizabete Kumanke kao osobe s narcisoidnim poremećajem ličnosti. Polazeći od pretpostavke kako je narcisoidni poremećaj ličnosti osnova karakterizacije lika kraljice Elizabete Kumanke, prvi će se dio izlaganja ukratko osvrnuti na *www* (what, who, why and how) ovog poremećaja. Drugi će dio izlaganja pokušati analizirati narcisoidni poremećaj ličnosti kraljice Elizabete Kumanke kao patološki, grandiozni i otvoreni.

LILLA ANNA TRUBICS

Imagološko čitanje Zagorkina romana *Roblje*

Prvi roman Marije Jurić Zagorke pod naslovom *Roblje* objavljen je u nastavcima u podlistku *Obzora* 1899. godine koji opisuje pokušaj mađarizacije Hrvatske. Protagonist romana je pregažen, opisana situacija u Hrvatskoj, mađarski izrazi i prijetnja političkog procesa mađarizacije, izazivaju u njemu osjećaje poput osamljenosti, tuđinstva i izdaje koji ga vodi do potpunog slo-ma i bolesti. Pri analizi romana osvrnut će se na prikazivanje odnosa Hrvata i Mađara u ogledalu Zagorkina pera te koristit će se metode imagologije.

Centar za ženske studije

Dolac 8, 10000 Zagreb

TEL/FAX: 01 4872 406

E-MAIL: zenstud@zenstud.hr

zagorka@zenstud.hr

URL: www.zenstud.hr, www.zagorka.net

**Odsjek za komparativnu književnost,
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu**

Ivana Lučića 3, 10000 Zagreb

TEL/FAX: 01 6120 212

URL: www.ffzg.hr/kompk/

Odjel za komunikologiju, medije i novinarstvo Sveučilišta Sjever

Trg dr. Žarka Dolinara 1, Koprivnica

TEL: 048/499-909

URL: www.unin.hr/

DIZAJN I PRIJELOM: Ruta

PROGRAM PODUPIRU: Grad Zagreb i Ministarstvo kulture i medija

Republic
of Croatia
Ministry
of Culture
and Media
Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
i medija

